

MEĐUNARODNO IZVJEŠĆE O POŠTIVANJU VJERSKIH SLOBODA U HRVATSKOJ ZA 2016. GODINU

Sažetak

Ustav jamči slobodu vjeroispovijedi i slobodu javnog očitovanja vjere te zabranjuje poticanje na vjersku mržnju. Registrirane vjerske skupine jednake su pred zakonom te u skladu s njime mogu slobodno i javno održavati vjerske obrede, kao i osnivati škole i dobrotvorne ustanove, te upravljati njima uz pomoć države. Vlada ima četiri pisana sporazuma s Rimokatoličkom Crkvom koji osiguravaju financijsku potporu države i druge pogodnosti, a zakon propisuje ista prava i zaštite drugim registriranim vjerskim skupinama. U travnju su ministri sudjelovali na godišnjoj komemoraciji u Jasenovcu, logoru smrti iz Drugoga svjetskog rata. Židovski i srpski (većinom pravoslavni) čelnici bojkotirali su događaj i održali vlastite komemoracije tvrdeći da je Vlada umanjila zločine iz razdoblja pronacističkoga ustaškog režima iz Drugoga svjetskog rata.

Voditelj jedne emisije upozorio je ljude da se drže podalje od mjesta gdje se nalazi Srpska pravoslavna Crkva (SPC) u Zagrebu izjavljujući da će „četnički vikari“ ubiti nekuđu prolaznike. Na nogometnoj utakmici protiv Izraela, na kojoj su bili prisutni hrvatski premijer i izraelski veleposlanik, publika je skandirala profašističke parole koje su se koristile u vrijeme pronacističkoga, ustaškog režima tijekom Drugoga svjetskog rata. Prikazan je dokumentarni film „Jasenovac – istina“ redatelja Jakova Sedlara, u kojem se dovodi u pitanje broj ubijenih u logoru, za koji je redatelj dobio pohvale i kritike. Predstavnici SPC-a izrazili su svoju zabrinutost zbog zamijećenog porasta društvene netrpeljivosti. Srpska pravoslavna Crkva navela je 20 slučajeva vandalizma nad imovinom SPC-a.

Veleposlanstvo SAD-a nastavilo je poticati Vladu na povrat imovine zaplijenjene tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata, pogotovo od židovske zajednice, te usvajanje postupka potraživanja za žrtve. Veleposlanstvo je financiralo posjet dva nastavnika SAD-u u svrhu programa razmjene za izobrazbu o holokaustu.

Dio I. Vjerski demografski podatci

Vlada SAD-a procjenjuje da ukupan broj stanovnika iznosi 4,5 milijuna (procjena iz srpnja 2016. godine). Državni zavod za statistiku navodi da 86,3 % stanovništva čine katolici, 4,4 % srpski pravoslavci i 1,5 % muslimani. Gotovo 4 % stanovništva izjasnilo se da nisu vjernici ili da su ateisti. Ostale vjerske skupine uključuju Židove, protestante i druge kršćane. Prema Koordinaciji židovskih općina u Hrvatskoj, židovska zajednica u državi broji između 2.000 i 2.500 ljudi.

Vjerska pripadnost usko je povezana s etničkom pripadnošću. Članovi SPC-a, pretežno Srbi, žive ponajprije u gradovima i na područjima uz granicu sa Srbijom, Crnom Gorom i Bosnom i Hercegovinom. Većina članova drugih manjinskih vjerskih skupina živi u urbanim sredinama.

Dio II. Stavovi Vlade u smislu poštivanja vjerskih sloboda

Zakonodavni okvir

Ustav jamči jednakost prava bez obzira na vjeru, slobodu savjesti i očitovanje vjere. Zabranjuje poticanje na vjersku mržnju. U skladu s ustavom, vjerske skupine jednake su pred zakonom i odvojene od države te mogu slobodno i javno održavati vjerske obrede, kao i osnivati škole i dobrotvorne ustanove, te upravljati njima uživajući zaštitu i pomoć države.

Katolička Crkva prima državnu financijsku potporu te uživa druge pogodnosti utvrđene u četiri konkordata između Vlade i Svete stolice. Ti sporazumi osiguravaju državna financijska sredstva za plaće i mirovine nekih vjerskih službenika povezanih s vjerskim obrazovanjem iz državnih mirovinskih i zdravstvenih fondova. Ti sporazumi također ugovaraju državno financiranje za vjeronauk u javnim školama. Zakon određuje ista prava i pogodnosti za ostale registrirane vjerske skupine kao ona utvrđena u konkordatima za Katoličku Crkvu, koji su prvi potpisani.

Zakon definira pravni položaj vjerskih skupina i određuje pravo na vladina sredstva i porezne olakšice: priznate vjerske zajednice izuzete su od plaćanja poreza na nekretnine, poreza na dobit/kapitalnu dobit te poreza na donacije. Za dobivanje statusa vjerske zajednice vjerska skupina mora imati najmanje 500 vjernika i biti registrirana kao udruga najmanje pet godina. Da bi se skupina registrirala kao udruga, mora Ministarstvu uprave dostaviti popis svojih članova i dokumentaciju u kojoj su izloženi podzakonski akti skupine i u kojoj se opisuje misija skupine. Neregistrirane vjerske skupine mogu slobodno djelovati, ali bez poreznih ili drugih olakšica. Država priznaje brakove koje sklope vjerske zajednice eliminirajući potrebu za upisom činjenice braka u matičnom uredu. Da bi bili zakonito priznati, brakovi koje sklope neregistrirane vjerske skupine moraju se sklopiti i u matičnom uredu. Neregistrirane vjerske zajednice ne mogu držati vjeronauk u školama ili primati državna sredstva za vjerske aktivnosti, uključujući dobrotvorni rad, savjetovanje, troškove gradnje i plaće svećenstva; mogu se baviti štovanjem, propovijedanjem svoje vjere, posjedovati imovinu, uvoziti vjersku literaturu te pružati duhovno savjetovanje u zatvorima, bolnicama i u vojsci.

Postoje 54 registrirane vjerske zajednice, uključujući Katoličku Crkvu, SPC, Bugarsku pravoslavnu Crkvu, Kršćansku adventističku Crkvu, Kristovu Crkvu, Crkvu Božju, Hrvatsku starokatoličku Crkvu, Evangelističku Crkvu, Makedonsku pravoslavnu Crkvu, Pentekostnu Crkvu, Reformiranu kršćansku Crkvu, Savez baptističkih Crkava, Reformni pokret adventista sedmog dana, Crkvu Isusa Krista

svetaca posljednjih dana, Savez Kristovih pentekostnih Crkava, Koordinaciju židovskih općina u Hrvatskoj (krovna organizacija devet odvojenih židovskih općina), Židovsku općinu Virovitica, Bet Israel (židovska zajednica) i Islamsku zajednicu u Hrvatskoj.

Vlada zahtijeva od javnih škola da ponude vjeronauk kao školski predmet, međutim pohađanje je izborno. Katolički katekizam tekst je koji se pretežito koristi. Devetnaest vjerskih zajednica nudi vjeronauk u školama koje pohađa sedam ili više učenika pripadnika određene vjere. Vjerske skupine koje ispunjavaju uvjete osiguravaju učitelje, a država pokriva njihove plaće. Učenici mogu odlučiti da ne žele pohađati nastavu vjeronauka, bez davanja konkretnih razloga.

Zakon trenutačno ne omogućuje pojedincima čija je imovina oduzeta tijekom holokausta da zatraže naknadu na sudu ako su ti pojedinci naknadno dobili drugu nacionalnost. To nerazmjerno utječe na Židove koji su vlasnici imovine.

Vladina praksa

Prema podacima dobivenima od Vladine Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, Katolička Crkva primila je 285.700.000 kuna (HRK) (40,5 milijuna \$) vladinih sredstava tijekom godine za vjeronauk, plaće, mirovine i u druge svrhe. Vlada je ponudila sredstva ostalim vjerskim ustanovama, od čega je dio bio proporcionalan njihovoj veličini, uz sredstva koja su ponuđena kao potpora vjerskom obrazovanju u javnim školama (sve ponuđeno na izornoj osnovi), kao i za rad privatnih vjerskih škola. Vlada je osigurala 20.040.000 kuna (2,84 milijuna \$) tim zajednicama.

Vlada nije riješila nijedan slučaj povrata imovine koji uključuje SPC, uključujući potraživanja zemljišta u Osječkoj županiji te nekretnina u Vukovaru i Vinkovcima.

Nekoliko nevladinih organizacija (NVO), uključujući Centar Simon Wiesenthal, kritiziralo je imenovanje Zlatka Hasanbegovića za ministra kulture u siječnju tvrdeći da je taj povjesničar veličao razdoblje pronacističkoga ustaškog pokreta iz Drugoga svjetskog rata te umanjivao zločine tog doba.

Ministri u Vladi sudjelovali su 22. travnja na godišnjoj službenoj komemoraciji u Jasenovcu, logoru smrti iz Drugoga svjetskog rata. Prije skupa židovski i srpski čelnici najavili su da neće biti na komemoraciji. Predsjednik Koordinacije židovskih općina izjavio je da bojkotiraju skup jer Vlada umanjuje zločine počinjene za vrijeme ustaškog režima. Židovska zajednica održala je odvojenu komemoraciju na lokaciji, a to su isto učinili i predstavnici srpskih udruga i Antifašistička liga. Predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović sastala se s predstavnicima židovske i srpske zajednice kako bi poslušala njihove probleme, a premijer Tihomir Orešković dao je izjavu u kojoj osuđuje ustaške zločine.

Predsjednica Grabar-Kitarović bila je na komemoracijama u Poljskoj u povodu 71. obljetnice oslobođenja logora Auschwitz te je izjavila da je „potrebno učiniti sve što je u našoj moći kako bi se spriječilo da se ovakvo nešto ne ponovi“. Premijer Orešković i predsjednik Sabora Željko Reiner obilježili su taj dan svečanom sjednicom Sabora. Orešković je istaknuo da se svijet „mora ujediniti protiv svih koji na bilo koji način osporavajući holokaust otvaraju vrata novim holokaustima“. Reiner je izjavio da kako se „više nikada nesreće totalitarnih i rasističkih ideologija ne bi ponovile (...) moramo uvijek u živom sjećanju držati strahote holokausta, a prema svim žrtvama nacizma i fašizma (...) izražavati duboko poštivanje i suosjećanje“.

Tijekom posjeta Izraelu u svibnju ministar vanjskih poslova Miro Kovač izjavio je za *Jerusalem Post* da odbacuje svaku percepciju antisemitizma u Hrvatskoj te dodao da je Hrvatska „uzor“ kad je riječ o toleranciji i zaštiti manjina.

Županijski je sud u Zagrebu poništio presudu iz 1946. godine kardinalu Alojziju Stepincu, zagrebačkom nadbiskupu tijekom Drugoga svjetskog rata, kojom je proglašen krivim za suradnju s ustaškim režimom. Papa Ivan Pavao II. proglasio ga je blaženim 1998., ali mnogi pravoslavni Srbi i drugi izjavili su da smatraju da je Stepinac bio suradnik ustaša. Komentirajući odluku o poništenju presude, direktor jeruzalemskog Centra Simon Wiesenthal Efraim Zuroff izjavio je da je „apsolutno sramotna i užasna i njome se nastoji promijeniti povijest.“ Hrvatska demokratska zajednica izjavila je da je poništenje presude „ispravilo jednu povijesnu nepravdu“.

Hrvatska je članica Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust.

Dio III. Stavovi društva u smislu poštivanja vjerskih sloboda

S obzirom na to da su vjera i etnička pripadnost često usko povezane, bilo je teško kategorizirati brojne incidente kao one povezane isključivo s etničkim identitetom. Predstavnici SPC-a i predstavnici židovske zajednice izrazili su svoju zabrinutost zbog zamijećenog porasta društvene netrpeljivosti. Ured pučke pravobraniteljice za ljudska prava izvijestio je da je 117 osoba podnijelo pritužbe o diskriminaciji na temelju rase, etničke pripadnosti ili nacionalnog identiteta, u odnosu na njih 68 u 2015. godini. Ured pučke pravobraniteljice nije izvijestio koliko je incidenata uključivalo vjersku motivaciju, ali su Srbi, bez navođenja određenog broja, prijavili povećane incidente koji su se uglavnom odnosili na imovinske zločine, vandalizam i govor mržnje. Iako ti incidenti nisu bili posebno vjerski utemeljeni, Srbi čine najveću vjersku manjinsku zajednicu. Pučka pravobraniteljica je 19. travnja izrazila zabrinutost u vezi s „primjetnim zaoštavanjem retorike u javnom prostoru tijekom izborne, 2015. godine“ te je pozvala na potrebu „redovitog i dosljednijeg korištenja ovlasti koje djelatnicima policijskog i pravosudnog sustava stoje na raspolaganju u sprječavanju i sankcioniranju govora mržnje i zločina iz mržnje.“

Nakon posjeta u travnju povjerenik Vijeća Europe za ljudska prava Nils Muiznieks

izrazio je zabrinutost u vezi s rastom etničke netrpeljivosti, govora mržnje i drugih oblika zločina protiv članova nacionalnih manjina, posebno Srba i Židova.

Govoreći na „Europskom summitu o islamofobiji“ u Sarajevu u lipnju, akademski profesor sa Sveučilišta u Zagrebu Dino Mujadžević izjavio je kako jača neprijateljsko ozračje prema muslimanima nakon dolaska migranata i tražitelja azila u 2015. godini. Prema Mujadževiću, „desničarske strane iskorištavale su ideju muslimanske prijete (...) a mediji su izvještavali o zločinima koje su počinili muslimani ili tražitelji azila u drugim zemljama.“

U siječnju je 5000 ljudi marširalo ispred Vijeća za elektroničke medije, nezavisnoga medijskog regulatora koji je ovlastila Vlada, u znak prosvjeda protiv trodnevne suspenzije rada lokalne privatne televizijske postaje Z1 nakon što je voditelj jedne emisije pozvao gledatelje da se drže dalje od područja Zagreba gdje se nalazi Srpska pravoslavna Crkva rekavši da bi se „četnički vikari“ mogli pojaviti i „zaklati“ nedužne prolaznike.

U ožujku tijekom nogometne utakmice protiv Izraela, na kojoj su bili premijer Orešković i veleposlanik Izraela, publika je izvikivala „Za dom spremni“, pozdrav koji se povezuje s ustaškim režimom. Uoči utakmice predsjednica Grabar-Kitarović obratila se navijačima na Facebooku riječima: „Pokažimo da smo navijači koji vole svoje i poštuju druge i recimo ne rasizmu.“ Nakon utakmice Vlada se oglasila priopćenjem osudivši „sve oblike izražavanja koji promiču ili potiču govor mržnje i nesnošljivost“. U priopćenju nisu konkretno naveli profašističke poklike na utakmici.

Prikazan je dokumentarni film „Jasenovac – istina“ redatelja Jakova Sedlara, u kojem se dovodi u pitanje broj ubijenih u logoru smrti iz Drugoga svjetskog rata. Sedlar tvrdi da je broj žrtvi ubijenih u tom logoru preuveličan te da bi „realan broj bio između 20.000 i 40.000 ubijenih“. Američki muzej holokausta procijenio je da je između 77.000 – 99.000 ljudi ubijeno u Jasenovcu, uključujući 45.000 – 52.000 pravoslavnih Srba i 12.000 – 20.000 Židova.

Predstavnici židovske zajednice osudili su dokumentarac tvrdeći da pokušava revidirati povijesne činjenice, a ministar kulture Hasanbegović pohvalio je film rekavši da je to „najbolji put da se konačno rasvijetle brojna kontroverzna mjesta iz hrvatske povijesti.“

Tijekom izravnoga televizijskog prijenosa mise na javnoj televiziji u nedjelju ujutro iz katoličke crkve u Splitu u svibnju svećenik dominikanskog samostana Luka Prcela kritizirao je predsjednicu Grabar-Kitarović koja je izjavila da je pronacistička Vlada u Hrvatskoj tijekom Drugoga svjetskog rata predstavljala zločinački režim. Dominikanski red se izjasnio da je propovijed koju je Prcela održao njegovo osobno razmišljanje i nije stajalište reda.

Predstavnici SPC-a izrazili su zabrinutost u vezi s društvenom netrpeljivošću i procijenili da je bilo otprilike 20 slučajeva vandalizma tijekom godine, što je pet

manje nego prošle godine, a uključivali su crtanje grafita, uništavanje crkvene imovine i provale. Predstavnici SPC-a izjavili su da su dobro surađivali s relevantnim članovima Vlade, kao i službama za provedbu zakona kao znak odgovora na vandalizam, iako su identificirana samo dva počinitelja koja čekaju suđenje. Predstavnici SPC-a rekli su da su se ovi slučajevi dogodili u većim gradovima: Zagrebu, Šibeniku, Bjelovaru i Sisku, a prijašnjih godinama vandalizam je uglavnom bio koncentriran u ruralnim područjima.

Bartolomej I. iz Konstantinopola, patrijarh Istočne pravoslavne Crkve 9. – 10. rujna posjetio je Hrvatsku na 75. obljetnicu osnutka logora smrti u Jasenovcu. Patrijarh se susreo s predsjednicom i premijerom s kojima je navodno razgovarao o podnošljivosti, poštivanju i važnosti dijaloga za rješavanje problema. Predvodio je liturgiju i otvorio konferenciju o zločinima iz Drugoga svjetskog rata.

Islamska je zajednica 27. travnja slavila stotu obljetnicu priznanja islama u Hrvatskoj, na čijim su brojnim događanjima bili visoki Vladini dužnosnici i gostujući strani dužnosnici. Premijer Orešković izjavio je kako je integracija muslimanske zajednice poslužila kao model za ostale države Europske unije.

Dio IV. Politika Vlade SAD-a

Veleposlanica SAD-a i službenici Veleposlanstva redovito su raspravljali s predstavnicima Ureda za ljudska prava, Ministarstva vanjskih poslova, Ureda glavnoga državnog odvjetnika i s drugim dužnosnicima o pitanjima vjerskih sloboda, uključujući pitanja povezana sa statusom i odnosom prema vjerskim manjinama. Veleposlanica, službenici Veleposlanstva i posebni izaslanik SAD-a za pitanja holokausta potaknuli su Vladu da usvoji mjere za povrat vjerske imovine zaplijenjene tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata, uključujući zakone koji bi nedvosmisleno omogućili potraživanja stranih državljana. Angažman Veleposlanstva također se usredotočio na povrat židovske imovine, poput kulturnih centara, sinagoga, groblja i privatne imovine, kao i na kreiranje postupka potraživanja za žrtve.

Veleposlanstvo je raspravljalo o pitanjima vjerskih sloboda, uključujući probleme povezane sa slobodom izražavanja i nastojanjima u borbi protiv diskriminacije, s nevladinom Udrugom za vjersku slobodu i ostalim organizacijama civilnog društva te s predstavnicima katoličke, srpske pravoslavne, protestantske, židovske, islamske i ostalih vjerskih skupina.

U suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta Veleposlanstvo je financiralo posjet SAD-u za dva srednjoškolska nastavnika za sudjelovanje u programu izobrazbe o holokaustu. Ovaj su godišnji program zajedno organizirali Ministarstvo vanjskih poslova, Udruženje holokaust organizacija u New Yorku i Memorijalni muzej holokausta u SAD-u.